

Aan:
leden van de gemeenteraad

i.a.a.:
College van Burgemeester en wethouders
Directie gemeente Deventer

Deventer, 24 oktober 2024

Kenmerk : RKC 2024 - 6
Behandeld door : L.S. Gerritsen **Bijlage** : **Rapport**
Onderwerp : Onderzoek "Toegankelijkheid van stemlokalen"

Geachte voorzitter en leden van de raad,

Op 15 mei 2024 heeft de rekenkamer Deventer de gemeenteraad van Deventer geïnformeerd over de start van het onderzoek naar de toegankelijkheid van stemlokalen. Met het aanbieden van deze rekenkamerbrief en bijbehorende rapportage aan u, sluiten we dit onderzoek af.

Het stemrecht is een essentieel onderdeel van een democratie. Het uitgangspunt hierbij is dat iedereen die mag stemmen, ook moet kunnen stemmen. Dit uitgangspunt is vastgelegd in de Kieswet (2019). Stemlokalen moeten zodanig gelegen zijn en zo zijn ingericht en toegerust dat kiezers met lichamelijk beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen. Met het bovenstaande als voornaamste reden heeft de rekenkamer een onderzoek gedaan naar de toegankelijkheid van stemlokalen in gemeenten Deventer.

In deze rekenkamerbrief lichten we de achtergrond van het onderzoek, de onderzoeksopzet en de analyse aan u toe. Op basis van de analyse heeft de rekenkamer een aantal aanbevelingen opgesteld.

Achtergrond en opzet onderzoek

Met de inclusieagenda "Deventer zonder Drempels" en het beleidskader Diversiteit & Inclusie wordt uitgesproken dat iedereen in Deventer mee moet kunnen doen en onderdeel is van de maatschappij. Deventer is een toegankelijke gemeente, zonder drempels zowel in letterlijk als figuurlijke zin. Onderdeel van het toegankelijk maken van Deventer is ook het vergroten van de toegankelijkheid van publieke voorzieningen, waaronder stemlokalen.

De rekenkamer heeft de toegankelijkheid van de stemlokalen bij de Europese Parlementsverkiezing op 6 juni 2024 getoetst. Bij de verkiezingen van 6 juni 2024 had de gemeente Deventer 57 stemlokalen en deze zijn allemaal bezocht. Aan de hand van een checklist is getoetst hoe toegankelijk deze zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. Dit onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met Stichting Fooruit, Saxion Stadslab en Opiniepilers.

Het onderzoek is uitsluitend gericht op de toegankelijkheid voor mensen met een lichamelijke beperking. Voor de toegankelijkheid van de verkiezingen voor mensen met bijv. een verstandelijke of psychische beperking zijn andere aspecten van toegankelijkheid belangrijk.

Het doel van de rekenkamer is om de gemeenteraad inzicht te geven in de toegankelijkheid van de stemlokalen in de gemeente Deventer voor mensen met een lichamelijke beperking.

De centrale vraag in het onderzoek luidt:

Is de wettelijke verplichting van 100% toegankelijke stemlokalen voor mensen met een lichamelijke beperking tijdens de verkiezingen van 6 juni 2024 bereikt?

Deze centrale vraag is uitgewerkt aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

1. Zijn alle stemlokalen in de gemeente Deventer toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking?
2. Is de informatievoorziening van de gemeente Deventer over de toegankelijkheid van stemlokalen aan mensen met een lichamelijke beperking op orde?
3. Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de mate waarin de gemeente voldoet aan de wettelijke verplichting om stemlokalen toegankelijk te maken voor mensen met een lichamelijke beperking?

De rekenkamer heeft de stemlokalen aan artikel J4-2 en J4-3 van de Kieswet getoetst. Voor de uitvoering van deze artikelen heeft de Rijksoverheid de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus opgesteld. Deze criteria zijn onder te verdelen in drie aspecten:

- Bereikbaarheid: Kunnen kiezers vanaf de openbare weg bij het stemlokaal komen? Dit gaat o.a. over bewegwijzering, gehandicaptenparkeerplaats en een obstakel vrije route.
- Betreedbaarheid: De criteria binnen dit aspect hebben allemaal te maken met voorzieningen die nodig zijn om vanaf de entree tot in de stemruimte te komen. Bijv. de toegankelijkheid van de buitendeur van het gebouw en de afwezigheid van hoge drempels.
- Bruikbaarheid: Zijn de faciliteiten aanwezig om als kiezer zelfstandig een stem uit te kunnen brengen? Bijv. voldoende ruimte voor een rolstoel of scootmobiel en de aanwezigheid van een leesloep.

Recentelijk heeft de rekenkamer Utrecht (2023) een onderzoek uitgevoerd naar de toegankelijkheid van stemlokalen. Tevens heeft Utrecht het onderzoek ook uitgevoerd tijdens de verkiezingen op 20 maart 2019 voor de Provinciale Staten en de Waterschappen. De ervaringen van beide onderzoeken heeft Utrecht met de rekenkamer Deventer gedeeld. De rekenkamer Utrecht heeft de criteria van de Rijksoverheid omgezet naar een vragenlijst.

Om te beoordelen of een stembureau toegankelijk is, is in dit onderzoek gewerkt met een meetlat "praktisch toegankelijkheid" van acht criteria. De rekenkamer Utrecht heeft deze meetlat eerder gebruikt, omdat de toegankelijkheidscriteria van de Rijksoverheid breed en gedetailleerd zijn. Wanneer een stembureau niet voldoet aan één van de geselecteerde criteria, kan een Deventenaar met een lichamelijke beperking daar niet zelfstandig stemmen.

Conclusie

Stemlokalen in Deventer zijn ondergebracht in uiteenlopende soorten panden. Met brede en smalle deuren, automatische deuren, roosters, drempels en diverse soorten vloeren. In Deventer is 81% van de stembureaus (praktisch) ontoegankelijk. Bij 46 van de 57 stembureaus zijn er problemen voor inwoners met een lichamelijke beperking om zonder hulp te stemmen. De rekenkamer concludeert dat niet alle stemlokalen in de gemeente Deventer toegankelijk zijn voor mensen met een lichamelijke beperking en er een te optimistisch beeld is van de toegankelijkheid van stemlokalen.

Dat komt dan met name doordat stembureaus niet zelfstandig te bereiken en/of te betreden zijn. Deventenaren met een lichamelijke beperking kunnen daardoor niet zelfstandig vanaf de openbare weg in het stembureau komen. Stembureaus zijn overwegend bruikbaar; dat wil zeggen dat Deventenaren, eenmaal binnengekomen in het stembureau, veelal zelfstandig hun stem uit kunnen brengen.

Het onderzoek concludeert tevens dat er een discrepantie is tussen wat de gemeente communiceert over de toegankelijkheid van stemlokalen en wat het onderzoek in de werkelijkheid aantreft. Zo schrijft de gemeente Deventer op haar website dat bijna alle stembureaus toegankelijk zijn voor mensen met een beperking, terwijl op <http://www.waarismijnstemlokaal.nl> geen melding wordt gemaakt van stemlokalen die niet toegankelijk zijn. Op de kandidatenlijst staat vervolgens vermeld dat één van de 57 stemlokalen niet toegankelijk is. De communicatie van de gemeente is op dit punt niet eenduidig. Tot slot is de gemeenteraad ook niet geïnformeerd, wettelijk verplicht, over dat dit stembureau niet toegankelijk is.

Aanbevelingen

Op basis van de conclusies en het bijgevoegde rapport heeft de rekenkamer de volgende aanbevelingen geformuleerd:

Aanbeveling 1: Zorg op korte termijn voor meer toegankelijke stemlokalen

Verlaag drempels voor kiezers met een lichamelijke beperking door bij de eerstvolgende verkiezing meer stemlokalen toegankelijk te maken. Richt je allereerst op de gebouwen die met beperkte extra maatregelen (meer) toegankelijk kunnen worden.

Maak een plan van aanpak voor de eerstkomende verkiezing met aandacht van het oplossen van de meest voorkomende knelpunten (zoals te hoge drempels), een checklist met de logistieke partner, betrekken van de stembureauleden, een eenduidige communicatie, nulmeting, borging van de toegankelijkheidscriteria in de organisatie en spreiding van de stemlokalen.

Aanbeveling 2: Streef op de langere termijn naar 100% toegankelijkheid.

Begin bij de panden in gemeentelijk bezit en voer daar zoveel mogelijk permanente toegankelijkheidsmaatregelen door. Zo kan het aantal permanent toegankelijke locaties die op de korte termijn zijn gerealiseerd worden uitgebreid. Ga in gesprek met pandeigenaren over permanente maatregelen of zoek een andere locatie voor het stembureau.

Aanbeveling 3: Controleer steekproefsgewijs de stemlokalen tijdens verkiezingen

De dag van de verkiezingen is het moment dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn en elke stemmer zelfstandig moet kunnen stemmen. Om de criteria voor toegankelijkheid van stemlokalen te verankeren in de gemeentelijke organisatie wordt geadviseerd om steekproefsgewijs de stemlokalen te toetsen. Een suggestie vanuit de rekenkamer is om dit samen te doen met ervaringsdeskundigen van Stichting Fooruit.

Aanbeveling 4: Betrek stembureauleden meer bij de organisatie

De stembureauleden zijn de ervaringsdeskundigen, de oren en ogen van de gemeente; zij praten met stemmers en weten wat er speelt. Het is belangrijk om de stembureauleden vooraf te informeren over de toegankelijkheidscriteria en achteraf met ze te evalueren om de toegankelijkheid – indien nodig – in de toekomst te verbeteren. Zij hebben veel dingen snel opgelost, bijv. de verplichte stoelen in de ruimte. De rekenkamer begrijpt dat de gemeente hier al invulling aangeeft, maar vraagt om hier nog meer aandacht aan te besteden. Vraag concreet hoe zij vinden dat de toegankelijkheid kan worden verbeterd en wat zij horen van kiezers.

Aanbeveling 5: Informeer de gemeenteraad over de toegankelijkheid

Het is wettelijk verplicht om de gemeenteraad te informeren over wanneer stemlokalen niet toegankelijk zijn. De afgelopen verkiezing heeft het college van B&W de gemeenteraad niet geïnformeerd over dat ten minste één stemlokaal volgens het college van B&W niet toegankelijk was voor kiezers met een lichamelijke beperking. Bepaal nadrukkelijk als gemeente van tevoren welke stembureaus wel toegankelijk zijn en welke niet, om daarmee de raad en inwoners juist en tijdig te informeren.

Tot slot

De gemeente Deventer heeft de ambitie uitgesproken dat iedereen in Deventer mee moet kunnen doen en dat Deventer een toegankelijke gemeente, zonder drempels is. Met dit onderzoek concludeert de

rekenkamer Deventer dat Deventer op het gebied van stemlokalen niet zonder drempels is. Op dit moment moeten stemmers met een beperking een (fysieke) drempel over om te stemmen. De rekenkamer vindt daarom dat er op korte termijn stappen moeten worden gezet om stemlokalen toegankelijker te maken.

De rekenkamer is blij dat het college van B&W de aanbevelingen en conclusies omarmt en dat het college de komende periode gaat doorpakken. Het college van B&W geeft aan dat het praktisch gezien niet haalbaar is om 100% toegankelijke stemlokalen te hebben. Ondanks dat 100% volgens het college niet haalbaar is, is het wel belangrijk om een realistisch doel te stellen en de raad te informeren over waarom stemlokalen niet toegankelijk zijn. Tot slot de rekenkamer erkent de belangrijke rol van vrijwilligers, maar heeft geen onderzoek gedaan naar hoe stembureauleden invulling geven aan hun rol. De (wettelijke) basis blijft dat kiezers met een lichamelijke beperking zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen.

Bij vragen, opmerkingen en/of suggesties kan u zich wenden tot de secretaris van de rekenkamer (l.gerritsen@deventer.nl).

Ik hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
namens de rekenkamer Deventer,

Karin van den Berg (voorzitter)